ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Στὶς παλιὲς φυλλοθῆκες τῆς ἀρχοντικιᾶς φαμίλλιας τοῦ κ. *Δημητρίου Λούντζη Σολωμοῦ*, στὴ Ζάκυνθο, βρέθηκε δῶ καὶ λίγες βδομᾶδες πλούσια συλλογὴ ἀπὸ ἄγνωστες ὡς τώρα γραφὲς κι ἀπὸ ἀνέκδοτα τραγούδια τοῦ Μεγάλου Δασκάλου κ' Ἐθνικοῦ Ψάλτη τῆς Λευτεριᾶς. Τὰ γράμματα αὐτὰ εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ τὰ ἰδῶ κ' ἐγὼ ὅταν τὶς ἄλλες ἔμεινα λίγες μέρες—ἡμέρες χαρισάμενες κ' εὐτυχισμένες—στὴν πρόσχαρη κι ἀνθόσπαρτη πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ. Εἶναι ἀπάνου-κάτου ὡς 80 τὰ γράμματα αὐτὰ καὶ τὰ στέλνει ὁ Ποιητὴς πρὸς τὸν ἀδερφό του Δημήτριο. Μαζὶ βρεθήκανε κ' οἱ σκετικὲς ἀπάντησες τοῦ ἀδερφοῦ του. Ὁ Δημήτριος Σολωμὸς—ὁ ἀπὸ τὴν ἴδια μάννα ἀδερφὸς τοῦ Διονύσιου—ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στὸν καιρὸ τῆς Ἀγγλικιᾶς προστασίας κ' ἔγινε κ' *ἔπαρχος* καὶ *γερουσιαστὴς* καὶ *πρόεδρος τῆς Γερουσίας* († 1881) εἴταν—καθὼς θὰ ξέρουν, ἴσως, οἱ ἀναγνῶστες τοῦ «*Νουμᾶ*»—ὁ πιὸ ἀγαπημένος κι ὁ πιὸ μπιστεμένος ἀδερφὸς τοῦ Ποιητῆ γι' αὐτό ἂς ἐλπίζουμε πὼς μὲ τὰ καινούργια αὐτὰ γράμματα θὰ φωτίζουνται πολλὲς σκοτεινὲς ὅσο καὶ θλιβερὲς ἡμέρες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς τοῦ Ποιητῆ μας. Τὸ κακὸ εἶναι πὼς ὅλα τὰ γράμματα αὐτὰ ἔχουν γραφτῆ ἰταλικά. Ποῦ καὶ ποῦ βρίσκουνται ἀνάμεσα στὰ ξενόγλωσσα καὶ μερικὲς φρασοῦλες καὶ μερικὲς λέξες ἑλληνικὲς σὰν λουλούδια μυριστικὰ ἀτόφυα ἀνάρια-ἀνάρια σὲ λειβάδια γρασιδιοῦ. Ἔτσι π. χ. συχνὰ πυκνὰ ρωτᾷ ὁ Ποιητὴς γιὰ μιὰ «*πολύξερη*» καὶ γιὰ μιὰ «*πολύλογη*». Αὐτὲς οἱ δυὸ λέξες εἶναι οἱ πιὸ συνηθισμένες ἀπὸ τὶς ἑλληνικές, ποὺ βρίσκουνται στὰ γράμματα ποὺ λέμε. Ποιὲς ὅμως εἶναι οἱ δυὸ αὐτὲς γυναῖκες δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὁρίση χωρὶς ἀντιλογίες. Δὲ φαντάζουμαι καθόλου πῶς μπορεῖ ἔτσι νὰ λέει τὶς γυναῖκες τῶν ἀδερφῶνε του *Δημήτριου* καὶ *Ρομπέρτου*—γυναῖκες ποὺ παραπολὺ συχαινότανε κι ἀντιπαθοῦσεν ὁ Ποιητὴς, ποὺ τὶς σατύρισε κιόλας μ' ἀνέκδοτες ὡς τώρα σάτυρες. Ὅλα τὰ γράμματα, τὰ καινούργια αὐτὰ, τοῦ Διον. Σολωμοῦ ἔχουν γραφτῆ ἀπὸ τοὺς *Κορφοὺς*, ὅπου ἀπὸ τὰ 1828 ὡς τὴ θανή του (1857) σκεδὸν ἀδιάκοπα ἔμεινε καὶ ποὺ τοὺς ἀγάπησε, δίκια, μ' ὅλη τὴν ποιητικότητα τῆς ψυχῆς του σὰν πατρίδα του καὶ κάτι περισσότερο ἴσως.

Τραγούδια ἀνέκδοτα βρεθήκανε στὶς οἰκογενειακὲς φυλλοθῆκες τοῦ κ. *Δημητρίου Λούντζη Σολωμοῦ* μερικὰ ἐπινοάμματα, ἔξὸν ἀπὸ ἕνα καὶ μοναχὸ ἑλληνικὸ, ... τἄλλα ἰταλικά. Τὸ ἑλληνικὸ αὐτὸ ἐπίγραμμα, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν ἔχει τὴ σφραγῖδα ἐκείνη τῆς τέχνης, ποὺ μὲ δαύτην ὁ ποιητὴς ἐπιγραμματικώτατα ἔψαλε τὴ Δοξα μονάχη στῶν Ψαρρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη, ἀλλ' ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ νεοφανέρωτο αὐτὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι πάντοτες πολύτιμο σὰν φανταστοῦμε ποιὸς θεῖος νοῦς τὸ φαντάστηκε καὶ τὸ μέτρησε καὶ ποιὸ στόμα τὸ πρωτοτραγούδησε, στόμα ποὺ τόσο καὶ τόσο γλυκοφίλησε ἡ Μοῦσα. Ἔπειτα βρέθηκε ἕνας κώντικας, ποὺ σὲ δαῦτον ὑπάρχουνε σοννέτα μὲ rime obligate τοῦ Διονύσιου Σολωμοῦ καὶ τοῦ *Ἰωάννου Λούντζη*, στενοῦ φίλου τοῦ Ποιητῆ, ποὺ ἔχει φιλοτεχνήσει καὶ μιὰ ἀνέκδοτη ὡς τώρα μετάφραση τοῦ *Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας* στὴν τοσκάνικη. Κι αὐτὰ ὅμως τὰ σοννέτα εἶναι ὅλα στὸ ἰταλικό. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ περισσότερη δυσκολία θὰ μπορέσουμε νὰ ξεχωρίσουμε ποιὰ εἶναι τοῦ Σολωμοῦ καὶ ποιὰ τοῦ Λούντζη.

Τέλος βρέθηκε στὶς ἴδιες φυλλοθῆκες ἕνα γράμμα πρὸς τὸν Διονύσιον Σολωμὸν τοῦ *Γ. Τερτσέτη*, ἑνοῦ ἀπὸ τοὺς πιὸ τρανοὺς ἐργάτες τῆς Γλωσσικιᾶς Ἀναγέννησης, ποὺ προετοιμάσανε τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο, ποὺ τόσο μεγαλόφωνα διαλάλησε μὲ τὸ *Ταξείδι* ὁ Ψυχάρης μας. Ἔπειτα, στὶς ἴδιες πάντα φυλλοθῆκες, βρέθηκε τὸ βασιλικὸ διάταγμα, ποὺ μὲ δαῦτο ὁ Ἐθνικὸς Ποιητὴς ἔγινε *ἱππότης τοῦ ἑλληνικοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς*.

Ὅλα τὰ καινούργια αὐτὰ χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ παραδοθήκανε γιὰ μελέτη καὶ γιὰ τύπωμα στὸν ἄξιο ἐρευνητὴ καὶ καλό μου συναθλητὴ καὶ φίλο κ. *Σπ. Λὲ Βιάζη*, ποὺ μᾶς ἔχει χαρίσει— ἀφίνω τἄλλα—πολλὲς ὡς τώρα καὶ σοφὲς μελέτες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ποιητῆ.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

Τὸ βραβεῖο Νόμπελ δόθηκε φέτος στὸν ἰταλὸ ποιητὴ Καρνταύτση. Πολλοὶ ποιητὲς εἶναι πιὸ ξακουσμένοι ἀπὸ τὸν ἀσύγκριτο καὶ μονακὸ Καρντούτση, ποὺ οὔτε κὶν οἱ τίτλοι τῶν ἔργων του εἶναι γνωστοὶ ὄξω ἀπὸ τὴν Ἰταλία, καὶ γιὰ τοῦτο τὸ βράβεμα τοῦ Καρντούτση ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ ἀξία, καὶ τιμᾶ περισσότερο ἐκείνους ποὺ τόνε βράβεψαν παρὰ τὸν ἴδιο τὸν ποιητή ποὺ κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσει στὸ ἔργο του ὅλους τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς του, ὅλα τὰ ὄνειρα, ὅλη τὴν ποίηση.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ
ΔΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΦΡΑΝΣΟΑ ΚΟΠΠΕ

Ὁ Αὐτοκράτορας εἶναι δυὸ χρόνια στὴν Ἁγια-Ἑλένη.

Τὸ κλίμα τόνε μάρανε μὲ τὴ θανάσιμη πνοή του, καὶ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα παίρνει τὸν κατήφορο, μ' ὅλες τὶς περιποίησες τοῦ Ὀμεαρᾶ.

Ἡσυχάστε, ὦ βασιλικὲς δεσμοφυλάκοι! Θὰ πεθάνη.

Σήμερα ἐντούτοις δὲν εἶναι τόσο ἀδιάθετος. Τί κάμνει; Ἐργάζεται καὶ ὑπαγορεύει τὴν ἱστορία του; Ὁ Λασκάζες δὲν εἶναι πιὰ ἐκεῖ γιὰ τ' ἀπομνημονεύματά του.

Σκεφτικός, γνωρίζει τὴν αὐτοκρατορικὴ μορφή του, ὅταν, ὕστερ' ἀπ' τὸ λουτρό, πηγαίνει ἀντίκρυ στὸν καθρέφτη.

Φορεῖ ἔπειτα τὸ φόρεμα τῶν στρατιωτῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τὸ πράσινο ἐκεῖνο φόρεμα μὲ τὴν ἀσημένια πλάκα, τὴν ἀστερωτή, καὶ τὸ μεγαλόπρεπο καπέλλο ποὺ τὸ παρουσίασε ὁ Μαρσάν. Ἰδού πῶς πρέπει νὰ δικαιωνιστῆ στὴν παράδοση.

Καὶ ὅταν φάνηκε στὸ κατώφλι ὁ Ὀμεαρᾶς ὁ Ἰρλανδὸς ὁ γιατρός, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε τόσο πολὺ ὁ ἔνδοξος μάρτυρας,

— Ἐλάτε, τοῦ λέει, μὲ διάθεση. θέλω νὰ βγῶ νὰ περπατήσω.

Ἀλλὰ ἡ περιοχὴ τοῦ Λόνγκουτ(*), ποὺ μαραίνεται ὁ σκλαβωμένος ἀετός, εἶναι πάντοτε ἡ ἀνυπόφορη καὶ πληχτικὴ τοποθεσία μὲ τὶς ζαρωμένες ἀκακίες καὶ τὶς σκονισμένες κουφοξυλιές.

Καὶ στὸ στενόχωρο ἐπίπεδο τὸ τρογυρισμένο ἀπὸ φοβεροὺς βράχους, ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὴν ἄκρη του νὰ λαμπυρίζη καὶ νὰ σιγοκινιέται ἡ θάλασσα, ὁ Αὐτοκράτορας θ' ἀντικρύσῃ παντοῦ τὸν κόκκινο στρατιώτη, ποὺ τοῦ φαίνεται σὰν ἕνας ζωντανὸς μοχλὸς τῆς φυλακῆς του.

Μὰ τί τόνε μέλει! Σήμερα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνοιχτωσιὰ, ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα. Ἡ λύπη τῆς ἀργοκίνητης ἀγωνίας του νομίζει πὼς θ' ἀλαφρώση στὸ σκυθρωπὸ ἄπειρο, ἀπὸ τὸν ἦχο τοῦ κυματιοῦ ποὺ σπάζει κάτω ἐκεῖ στὸ βάθος κι' ἁπλόνεται ἀπάνω στὰ χαλίκια.

Πηγαίνει λοιπόν, γιὰ ν' ἀποφύγη τὸ χαιρετισμὸ τῶν Ἐγγλέζων στρατιωτῶν, ποὺ τόσο τὸν ἐνο-

(*) Longwood, ἡ κατοικία τοῦ Ναπολέοντα στὴν Ἁγια Ἑλένη.

ΖΩΗ. Δὲν ξέρω τὸ γιατί, μὰ νομίζω, καλή μου, ὅτι τὰ λόγια σου βγαίνουν ἀπὸ τὴν ψυχή σου μὲ πολλὴ πίκρα.

ΞΕΝ. Ὄχι, ὄχι....ἔχουν ὅλη τὴ γλύκα τῆς γαλήνης.

ΖΩΗ. Δὲν τὸ πιστεύω· αὐτὸ τὸ πικραμένο χαμόγελό σου μοῦ λέει τὸ ἀντίθετο... Ἴσως νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ σοῦ πῶ ὅσα σοῦ εἶπα χτές.

ΞΕΝ. Λησμόνησέ τα, ὅπως τὰ λησμόνησα κ' ἐγώ.

ΖΩΗ. Μὰ δὲν ἔφταιγα· αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πιστέψης.

ΞΕΝ. Σὲ πιστεύω, Ζωή μου, σὲ πιστεύω. Ἀθωώνεσαι μονάχη σου καὶ γιὰ τοῦτο δὲν μπορῶ παρὰ νὰ σὲ ἀθωώσω' κ' ἐγώ. Πρέπει νὰ σεβαστῶ τὴν εἰλικρίνειά σου.

ΖΩΗ. Τί ἀσυνήθιστα ποὺ μιλᾶς!

ΞΕΝ. Ἴσως νἄλλαξα γιὰ σένα, γιὰ ὅλους μέσα σὲ μιὰ μέρα.

ΖΩΗ. Ὄχι· πάντα ἤσουνα τέτοια· ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα προσέξει· μὰ τώρα σὲ καταλαβαίνω καλὰ καὶ τὰ λόγια σου καρφόνουνται βαθιὰ μέσα στὸ πνεῦμά μου. Δὲ μοῦ φαίνεσαι πιὰ παράξενη...

ΞΕΝ. Ἂς εἶναι.... Νὰ κ' ἡ μητέρα μου.

ΑΝ. Ἐδῶ εἴσαστε;

ΞΕΝ. Ναί, μητέρα· ἐδῶ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου ποὺ βασιλεύει· στὸν ἀέρα.

ΑΝ. Κάνει καλὸ τὸ φῶς.

ΞΕΝ. Κι ὁ πατέρας; δὲν τέλειωσεν ἀκόμα τὴν ἐργασία του;

ΑΝ. Ὄχι· μὰ περιμένει καὶ τὸν πατέρα τῆς Ζωῆτσας· ὅπου κι ἂν εἶναι θἄρθη· ἔχουνε, λέει, νὰ μιλήσουν.

ΖΩΗ. Πάλι;... Οὔφ! κι αὐτοὶ μὲ τὰ μυστικά τους.

ΑΝ. Σὲ πειράζουν;

ΖΩΗ. Θὰ ἦταν καλύτερα νὰ μὴν εἴχανε νὰ εἰποῦν τίποτα· νοιώθω κάποια στενοχώρια ἀπ' αὐτὲς τὶς κρυφὲς κουβέντες τους.

ΞΕΝ. Γιατί; τρέχει τίποτα σοβαρό;

ΖΩΗ. Ὄχι.... καλὰ-καλὰ δὲν ξέρω· μὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ μοῦ εἶπεν ὁ πατέρας μου, ὅτι θἄρθη νὰ πάρη ἀπὸ τὸν κύριο Παῦλο κάποια ἀπάντηση σ' ἕνα σπουδαιο ζήτημα, ἔνοιωσα σὰν κάτι ποὺ νὰ μὲ στενοχωροῦσε παραπολύ.

ΑΝ. Ἰδέα σου εἶναι, παιδί μου.

ΖΩΗ. Ἴσως.... μὰ τί νὰ σᾶς πῶ· πρώτη μου φορὰ νοιώθω κάποιο βάρος ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου.

ΞΕΝ. Ἐσύ;... μὰ πῶς αὐτό;... ἐσὺ ἀπὸ τὸν πατέρα σου;

ΖΩΗ. Ναί· κάτι λόγια του μὲ διπλὸ νόημα, κάτι μισοκουβέντες του μοῦ τάραξαν πολὺ τὴν καρδιά.

ΑΝ. Ἰδέα σου εἶναι, ἰδέα σου.

ΖΩΗ. Ὄχι, καταλαβαίνω, ὅτι ὁ πατέρας μου... μὰ ὄχι! δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω, νὰ τὸ παραδεχτῶ..

ΞΕΝ. Φαίνεσαι, ὅτι ὑποφέρνεις, Ζωή· τί ἔχεις;

ΖΩΗ. Τίποτα... τίποτα...

ΑΝ. Δὲν ξέρω τί νὰ πῶ πιά. Ὅλα μὲ τρομάζουν τόσο, ποὺ νὰ νομίζω ὅτι κάθε σκέψη μου θὰ εἶναι καὶ καινούριο βασανιστήριο.

ΖΩΗ. Ξένη μου! σοῦ τὸ εἶπα καὶ προτήτερα· δὲ φταίω ἐγώ.

ΞΕΝ. Μὰ ἐπὶ τέλους, τί εἶναι;

ΖΩΗ. Ὑποθέτω, ὅτι βοήθησε κι ὁ πατέρας μου νὰ φοβηθῆς τόσο τὸν κόσμο.

ΞΕΝ. Τί θέλεις νὰ πῆς;

ΖΩΗ. Κάποιες ὁμιλίες του μὲ τὸν πατέρα σου γιὰ σένα καὶ γιὰ τὸ Στέφανο... Μὰ ὄχι! δὲ μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω... εἶναι πατέρας μου!

ΑΝ. Τὸ ὑποψιαζόμουν.